

**ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ
ΜΟΥΣΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ
«ΤΟ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΚΡΗΤΙΚΟ ΣΠΙΤΙ»**

Επιμέλεια : Ψαρουδάκης Αντώνιος

ΧΑΝΙΑ, Αύγουστος 2014

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
1. Ποιητική και πολιτική διάσταση της μουσειακής αναπαράστασης από εποχή σε εποχή	4
2. Το παραδοσιακό Κρητικό σπίτι	7
2.1 Θολιαστό σπίτι ή μητάτα ή κούμοι	14
2.2. Σπίτια με “λιακό” στηριγμένο σε δοκάρια και μεσοδόκια	15
2.2.1. Στενομέτωπα σπίτια χωρίς στύλο	15
2.2.2. Στενομέτωπα σπίτια με στύλο	18
2.2.3. Πλατυμέτωπα σπίτια χωρίς στύλο	18
2.2.4. Πλατυμέτωπα σπίτια με στύλο	19
2.2.5. Σπίτια με λιακό που στηρίζεται σε τόξο	20
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	22
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	23
ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ	24

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έννοια του μουσείου είναι συνδεδεμένη με την αρχέγονη ανάγκη του ανθρώπου για συλλογή και τη συγκέντρωση αντικειμένων του παρελθόντος. Τα κίνητρα που οδηγούν στη συλλογή είναι ποικίλα, όπως επίσης και οι τύποι συλλογών. Υπάρχουν συλλογές από την επιθυμία έρευνας και μελέτης, από συναισθηματική ανάγκη του συλλέκτη και ως ανάγκη ένδειξης ανερχόμενης κοινωνικής θέσης του. Ο κάτοχος μιας συλλογής από την ώρα που θα έχει σχηματίσει την συλλογή του, επιθυμεί να την δείξει και σε άλλους ανθρώπους. Τον διακατέχει θαυμασμός και θέλει να έχει την έγκριση από την κοινωνία του και βέβαια την κοινωνική καταξίωση του. Ορόσημο για την ιστορία των μουσείων είναι το μουσείο της Αλεξάνδρειας. Ήταν κέντρο έρευνας και μελέτης και αποτέλεσε, μαζί με τη Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας, το μεγαλύτερο πολιτιστικό κέντρο του ελληνιστικού κόσμου. Η ιστορία του αποδεικνύει ότι η έννοια του μουσείου ως κέντρου έρευνας και μετάδοσης γνώσεων δεν είναι καινούργια. Ο επομένως σταθμός ήταν η Ρώμη της Ελληνιστικής εποχής, όπου συνηθιζότανε οι Ρωμαίοι μετά από κάποια πολεμική τους εκστρατεία εκθέτανε τα λάφυρα τους.

Η λέξη μουσείο μας μεταφέρει στο παρελθόν, όμως ο όρος αυτός είναι μοντέρνος. Ο ορισμός που χρησιμοποιείται συχνά είναι αυτός του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM). Ο οργανισμός αυτός ασχολείται με όλες τις λειτουργίες των μουσείων, τη μελέτη τους και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς τους. Ο οργανισμός προσπαθεί να βρει έναν ορισμό που θα καλύπτει από τα μεγάλα παραδοσιακά μουσεία τέχνης και αρχαιολογίας μέχρι τα μικρά λαογραφικά μουσεία και από μουσεία τεχνολογίας, επιστήμης, σχεδίου και ιστορίας. Μετά από πολλές συζητήσεις κατέληξαν στον εξής ορισμός: *Οργανισμός μόνιμος, χωρίς κερδοσκοπικό χαρακτήρα, υποταγμένος στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξης της και ανοιχτός στο κοινό, ο οποίος αποκτά, συντηρεί, μελετά, κοινοποιεί και εκθέτει υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντος του με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία.*¹

Ο ορισμός του οργανισμού αναφέρεται στο μακρόχρονο και σταθερό χαρακτήρα των μουσείων που έχουν ως στόχος να διαφυλάξουν τις συλλογές για το μέλλον. Τονίζουν το δημόσιο χαρακτήρα και τον κοινωνικό ρόλων των μουσείων. Η έννοια του οργανισμού υπονοεί ένα επίσημο ίδρυμα, το οποίο έχει μακρόχρονους

¹ Μ. Οικονόμου, 2003

σκοπούς. Ο ορισμός αυτός όμως αλλάζει το 1998 και προσαρμόστηκε ως εξής: *Τα μουσεία επιτρέπουν στους ανθρώπους να εξερευνούν συλλογές για έμπνευση, μάθηση και ψυχαγωγία. Κάνουν προσιτά αντικείμενα και δείγματα του φυσικού κόσμου, τα οποία διαφυλάσσουν για την κοινωνία*².

Τα μουσεία θεωρούνται περισσότερο ως «οργανισμός» από παλιότερα αλλά στη βάση τους παραμένουν οι συλλογές. Οι συλλογές είναι ο αρχικός λόγος ύπαρξης και ο πυρήνας του μουσείου.

1. Ποιητική και πολιτική διάσταση της μουσειακής αναπαράστασης από εποχή σε εποχή

Η ανάγκη του ανθρώπου για συλλογή αντικειμένων υπάρχει από τα βάθη των αιώνων και μαρτυρείται σε όλο τον κόσμο. Το σύγχρονο μουσείο είναι ευρωπαϊκό εγχείρημα και με το πέρασμα των χρόνων εξαπλώθηκε σε όλο τον κόσμο. Οι συλλογές αποτελούν τον πυρήνα των μουσείων και πολλοί μουσειολόγοι ασχολήθηκαν με την ιστορία της δημιουργίας των συλλογών. Ο όρος μουσείο αρχικά αναφέρεται στο τέμενος των Μουσών της αρχαίας Ελλάδας. Παρόλο που σήμερα έχουμε μια διαφορετική αντίληψη για τα μουσεία, στην αρχαιότητα συναντάμε, στα μεγάλα ιερά κέντρα, αναθήματα πιστών που συγκεντρώνονταν και εκθέτονταν σε δημόσιους χώρους.

Αν προσπαθήσει κάποιος να συνδυάσει την αντίληψη για την αναπαράσταση με αυτή του θεσμού του μουσείου, θα ανακαλύψει ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Η αναπαράσταση και η αναζήτηση συνδέεται στην πραγματικότητα με την ιστορία της δημιουργίας της γνώσης. Ο Foucault ήταν αυτός που μίλησε για την αναζήτηση της ιστορίας της γνώσης. Στο βιβλίο του, ο Foucault αναφέρει τις «επιστήμες»³, οι οποίες εφαρμόζονται από την ύστερη Αναγέννηση έως το 1900. Την περίοδο αυτή, μπορούμε να δούμε τους τρόπους με τους οποίους διαμορφώνεται η αναπαράσταση μέσω αντικειμένων. Οι βασικές αρχές που διέπουν είναι η αρμονία, η άμιλλα, η αναλογία, η συμπάθεια που ενοποιεί και δομεί το σύμπαν.⁴

Τον 3^ο αιώνα εμφανίστηκε το πρώτο μουσείο στην Αλεξάνδρεια, των Πτολεμαίων που περιλάμβανε αγάλματα και εκμαγεία για αντιγραφή από καλλιτέχνες, αστρονομικά και χειρουργικά όργανα, καθώς επίσης βοτανικό και

² Μ. Οικονόμου, 2003

³ Α. Μπούνια, 2006

⁴ Α. Μπούνια, 2006

ζωολογικό πάρκο. Η κύρια λειτουργία του σχετιζόταν με το θεσμό του πανεπιστημίου ή με τη φιλοσοφική ακαδημία, όπου η μάθηση στηριζόταν στην άμεση παρατήρηση και σε κάποια πειράματα. Το μουσείο μαζί με τη Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας βρίσκονταν στο βασιλικό τετράγωνο και είχε την υποστήριξη του μονάρχη. Τα μουσεία αυτά ενισχύουν το μουσείο των Πτολεμαίων και φανερώνουν ότι η Αλεξάνδρεια ήταν ένα κέντρο πνευματικό.

Κατά τη ρωμαϊκή εποχή το μουσείο γίνεται χώρος για φιλοσοφική συζήτηση και όχι για τη συλλογή και την έκθεση αντικειμένων. Πολλοί πλούσιοι πατρίκιοι και στρατηγοί συλλέγανε αντικείμενα και διατηρούσαν συλλογές στις επαύλεις τους. Αντίθετα, τα λάφυρα από τους πολέμους εκτίθονταν σε δημόσιους χώρους. Τον Μεσαίωνα αν και συνεχιζόταν η συσσώρευση αντικειμένων και η έκθεσή τους σε δημόσιους χώρους, επικεντρώνεται κυρίως σε εικόνες και θρησκευτικά αντικείμενα σε εκκλησίες, μοναστήρια και θρησκευτικά ιδρύματα. Ταυτόχρονα, συνεχίζεται η συλλογή και η έκθεση λαφύρων, αυτή τη φορά από τους Σταυροφόρους.

Μέσα στους αιώνες τα μουσεία εξελίσσονται και φτάνουμε στην Αναγέννηση, όπου το μουσείο πλησιάζει πιο κοντά στο σύγχρονο. Τον 15^ο αιώνα στη Φλωρεντία χρησιμοποιείται ο όρος μουσείο περισσότερο να περιγράψει την πλούσια συλλογή των Μεδίκων παρά το αναγεννησιακό κτίριο. Απευθύνεται σε λόγιους και εμπόρους εκείνης της εποχής. Αυτή την περίοδο, στην Ευρώπη, αναπτύσσεται η προθήκη αξιοπερίεργων αντικειμένων «της φύσης και της τέχνης». Οι προθήκες βρίσκονται στους χώρους υποδοχής ή στην προσωπική βιβλιοθήκη των ευγενών. Οι προθήκες μεγαλώνουν και μπορεί να καταλαμβάνουν ολόκληρα δωμάτια. Τα αντικείμενα που βρίσκονται στις προθήκες είναι εργαλεία, μουσικά όργανα, ταριχευμένα ζώα, νομίσματα, φυτά, εικόνες και γλυπτά.

Σε κάθε έκθεση παράγεται κάποιο νόημα και εμείς πρέπει να το αναζητήσουμε αλλά και τους λόγους για τους οποίους γίνεται αυτό. Οι εκθέσεις των μουσείων δημιουργούν νόημα με τη σύνταξη αντικειμένων μέσα σε ορισμένα πλαίσια και όρια. Τα αντικείμενα των εκθέσεων συνδυάζονται με κατασκευές και λόγο. Οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται για να τοποθετηθούν τα αντικείμενα, τα υλικά και τα κείμενα επηρεάζουν την αντίληψη μας και την αντίδραση μας σε αυτά. Η έκθεση ως συνδυασμός αντικειμένων και άλλων στοιχείων για τη μεταφορά ενός νοήματος είναι

ένα «σύστημα» ή μια «πρακτική» αναπαράστασης και επομένως «δουλεύει» ως γλώσσα. Αυτή είναι η «ποιητική» του νοήματος σε μια μουσειακή αναπαράσταση.⁵

Όταν τα μουσεία δημιουργούν μια έκθεση προσπαθούν να είναι αντικειμενική. Τα ίδια τα αντικείμενα δημιουργούν νοήματα και συνδέονται με σχέσεις εξουσίας. Ο σκοπός της έκθεσης είναι να αναπαριστά το αληθινό, να δείξει πως ήταν ο πολιτισμός τον οποίο παρουσιάζει. Το θέμα της έκθεσης παρουσιάζεται ως μια φυσική κατάσταση, οι περιγραφές είναι αντικειμενικές, οι πληροφορίες και οι επιλογές επιστημονικές. Ο Foucault ισχυρίζεται ότι η παραγωγή, η διάθεση και η κατανάλωση της γνώσης είναι έννοιες πολιτικές. Αυτό σημαίνει ότι η γνώση και η εξουσία συνδέονται στενά, καθώς η εξουσία εμπλέκεται πάντοτε στη δημιουργία της γνώσης και η γνώση φέρει μαζί σημαντικές συνέπειες για την εξουσία.

Στα τέλη του 17^{ου} αιώνα και στις αρχές του 18^{ου} αιώνα από τις ιδιωτικές συλλογές περνάμε στο δημόσιο μουσείο. Τα πρώτα μουσεία είναι συνδεδεμένα με τα πανεπιστήμια της εποχής, όπως γίνεται και στην Αγγλία με το πανεπιστήμιο της Οξφόρδης. Ο John Tradescant ήταν βασιλικός κηπουρός μαζί με το γιο του και συλλέκτες κάθε είδους σπάνιων αντικειμένων. Ο Elias Ashmole αγγελιοφόρος, αστρολόγος, αρχαιολόγος και συλλέκτης, χάρη στον οποίο οι συλλογές των Tradescant εμπλουτίστηκαν και κατέληξαν στο πανεπιστήμιο της Οξφόρδης. Όταν πέθαναν οι Tradescant, ο Ashmole διεκδίκησε τις συλλογές τους και αργότερα τις δώρισε στο πανεπιστήμιο της Οξφόρδης. Το πανεπιστήμιο που δημιουργήθηκε πήρε το όνομα του και ξεκίνησε με συγκεκριμένους κανόνες λειτουργίας που προσεκτικά είχε συντάξει ο δωρητής. Ο βασικός θεσμός του μουσείου ήταν να διαχωριστούν οι συλλογές. Γίνεται, λοιπόν, ένας συμβολικός διαχωρισμός από τα ζώα, τα φυτά με τα διάφορα αντικείμενα. Το μουσείο γίνεται γρήγορα το κύριο κέντρο της επιστημονικής έρευνας.

Το Λούβρο πριν τη Γαλλική Επανάσταση ήταν σύμβολο μοναρχίας. Με τη μετάβαση της Επανάστασης μετατρέπεται σε μουσείο της Γαλλικής Δημοκρατίας, το 1793. Ο Ναπολέοντας κυριαρχεί μετά την Επανάσταση και στέλνει να συλλέξουν ευρήματα από όλο τον κόσμο και στη συνέχεια τα τοποθετεί στο Λούβρο, για να αναδείξει την λαμπρότητα του. Μετατρέπει τις βασιλικές συλλογές σε ιδιοκτησία κάθε πολίτη της Γαλλικής Δημοκρατίας. Για πρώτη φορά το μουσείο συνδέεται με την ιδέα της εθνικής ταυτότητας και χρησιμοποιείται για να μεταφέρει ιδεολογικά και

⁵ Α. Μπούνια, 2006

πολιτικά μηνύματα. Το μουσείο του Λούβρο ανοίγει τις πόρτες σε όλους τους πολίτες, όμως αποτελεί ζήτημα διερεύνησης το πόσο κατανοητοί ήταν οι θησαυροί του. Οι πίνακες ήταν κρεμασμένοι πολύ πυκνά, από το πάτωμα μέχρι το ταβάνι, σύμφωνα με τις καλλιτεχνικές σχολές και χωρίς επεξηγηματικές πινακίδες, κάνοντας την επίσκεψη και την κατανόηση δύσκολη στον αμάθητο και απληροφόρητο επισκέπτη.⁶

Το μουσείο γίνεται θεματοφύλακας της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Στο μουσείο, ο πολίτης βρίσκει μια κουλτούρα που τον ενώνει με τους άλλους Γάλλους πολίτες ανεξάρτητα από την κοινωνική τους θέση. Παράλληλα συναντάει εκεί το σύμβολο του ίδιου του κράτους. Οι Γάλλοι πίστευαν ότι το μουσείο εμπλουτίζει τον άνθρωπο πνευματικά και σε αυτό είχαν δικαίωμα όλοι ανεξάρτητα από την κοινωνική θέση τους.

Σε όλες τις πρωτεύουσες του κόσμου συγκεντρώνονται μουσεία που αποκτούν αστικό και εθνικό στοιχείο. Τα μουσεία προστατεύουν την εθνική γνώση και ταυτότητα κάθε μέρους. Η ταξινόμηση κάθε μουσείου γίνεται με ακαδημαϊκό τρόπο και έτσι κατοχυρώνουν την εθνική ιστορία. Η ιδέα που υπηρετούν είναι η αντικειμενικότητα αφού έχουν να κάνουν με αντικείμενα.

2. Το παραδοσιακό Κρητικό σπίτι

Η Κρήτη, όπως έχουν δείξει οι αρχαιολογικές ανασκαφές, κατοικείται από αρχαιότατους χρόνους και η αρχιτεκτονική της έχει επηρεασθεί από πολλούς παράγοντες κυρίως όμως από την εναλλαγή των πολλών κατακτητών που πέρασαν από το νησί (Αραβες, Ενετοί, Τούρκοι). Έτσι σε όλο το νησί βλέπουμε διάσπαρτα Βενετσιάνικα κάστρα, Τούρκικα τζαμιά, Βυζαντινές εκκλησίες και δημόσια Ενετικά κτήρια. Εκτός από τις μεγάλες πόλεις, υπάρχουν πολλά χωριά και οικισμοί που στην πλειοψηφία τους βρίσκονται στα ορεινά του νησιού (σε υψόμετρο 200-700 μ. περίπου), με μόνη εξαίρεση τα χωριά του οροπεδίου Λασιθίου και των Σφακίων, που βρίσκονται σε υψόμετρο μεγαλύτερο, όπου για λόγους προστασίας από εχθρικές επιδρομές, συνετέλεσαν ώστε να κτιστούν αρχικά στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές.

⁶ Μ. Οικονόμου, 2003

Τα σπίτια εκεί είναι αμφιθεατρικά κτισμένα στις πλαγιές και στις κορυφές. Η αμφιθεατρική διάταξη ακολουθεί το σχήμα του λόφου και αναπτύσσεται γύρω από την εκκλησία, την πλατεία ή το καφενείο.

Είναι χαρακτηριστικό αυτό το οποίο με τόση γλαφυρότητα περιγράφει στον πρόλογο του βιβλίου του ο Δ. Βασιλειάδης «Χρόνια τώρα, η γυναίκα μου κι εγώ, οργώσαμε το γλυκό χώμα της Κρήτης, το κόψαμε φέτες φέτες σαν το ψωμί της για να ξεδιαλύνουμε το ολοφάνερο μυστικό της : το Κρητικό σπίτι, το μεταβυζαντινό Κρητικό σπίτι. Η εξέλιξη του είναι μια πορεία, μια οδοιπορία. Θα τη δώσω όσο μου είναι δυνατό πιο απλά, πιο εύληπτα, πιο αφομοιώσιμα για τον καθένα, και πιο σύντομα για να μη χαθεί η γεύση της. Το φως πρέπει να απλώνεται παντού, και η αλήθεια πρέπει να ζεσταίνει όλες τις γωνιές».⁷

Χαρακτηριστικό των συνθηκών της ζωής που επικρατούσαν και άμεσα σχετιζόμενο με την δόμηση των παλαιότερων κρητικών συνοικισμών, είναι το μαρτυρούμενο σύστημα εσωτερικής επικοινωνίας του ενός σπιτιού με το άλλο, με κρυφές πόρτες, που εξασφάλιζαν την διαφυγή στο ύπαιθρο εκείνων που καταδιώκονταν από τον εχθρό⁸.

Η πιο πρωτόγονη και λιτή μορφή του είναι το μονόχωρο με το χωμάτινο δάπεδο, τη στέγη από ξύλα και το ξύλινο πατάρι για τον ύπνο, με την θαυμαστή οικονομία χώρου και οργάνωσης. Κέντρο του σπιτιού είναι η παραστιά, η κουζίνα του σπιτιού, η αρχαία «εστία».

Στη συνέχεια το μονόχωρο εξελίχτηκε με την προσθήκη άλλου ενός ορόφου, όπου το ισόγειο χρησιμεύει για τον σταυλισμό των ζώων αλλά και ως αποθηκευτικός χώρος και στο πάνω επίπεδο ζει η οικογένεια. Αυτός ο τύπος διώροφου που είναι και ο πιο διαδεδομένος στην Κρήτη συχνά διαθέτει και συμπληρωματικούς βοηθητικούς χώρους γύρω από την αυλή του. Πολλές φορές μάλιστα θα συναντήσουμε επιμελημένα ανοίγματα από πωρόλιθο που σε ορισμένες περιπτώσεις περιλαμβάνουν υπέρθυρα με γλυπτά και ανάγλυφες παραστάσεις.

Με την προσθήκη επιπλέον χώρων συνεχίστηκε η εξέλιξη του κρητικού λαϊκού σπιτιού μέχρι να φτάσουμε στο γνωστό "καμαρόσπιτο" με τα πέτρινα τόξα και τη μεγαλύτερη άνεση, και το διώροφο σπίτι με μορφή Γ όπου οι διάφοροι συμπληρωματικοί χώροι αναπτύσσονται γύρω από την αυλή.

⁷ Δ. Βασιλειάδη, σ. 13

⁸ Ειρήνη Ταχατάκη - Η Κρήτη του χθες

Με τον καιρό οι ορεινοί οικισμοί, κύρια κέντρα κατοικίας και του αγροτικού πληθυσμού, απέκτησαν δευτερεύουσα σημασία και έδωσαν την πρώτη θέση στους χειμερινούς οικισμούς (χειμαδιά), που βρίσκονταν χαμηλότερα, υπό ηπιότερες κλιματολογικές συνθήκες και σε ευκολότερη σύνδεση με τα κέντρα μεταφοράς και πώλησης των γεωργικών προϊόντων καθώς ο ρόλος των δρόμων ήταν κατά βάση οικονομικός με μόνο σκοπό την διευκόλυνση των μεταφορών.

Εκτός από τους μόνιμους συνοικισμούς, υπάρχουν διάσπαρτα σε πολλά μέρη του νησιού και τα λεγόμενα μετόχια, μικροοικισμοί, που χρησιμοποιούνται εποχιακά για την καλλιέργεια της γης και την συγκομιδή καρπών.

Οι οικισμοί ανάλογα με το πού είναι κτισμένοι χωρίζονται σε τρεις γειτονιές : Πανωχώρι, Μεσοχωριά και Κατωχώρι. Οι οικισμοί είναι κτισμένοι πυκνά λόγω των πειρατικών επιδρομών, που επίσης είναι και ο λόγος για τον οποίο δεν έχουμε στο νησί παραθαλάσσιους οικισμούς μέχρι το μέσο του 19ου αι. Μετά τον 19ο αιώνα άρχισαν να κτίζονται οι πρώτοι παραλιακοί οικισμοί που σήμερα ο αριθμός τους είναι πολύ μεγάλος και παίζουν σημαντικό ρόλο στον τουρισμό του νησιού.

Περνώντας στην αρχιτεκτονική των σπιτιών της Κρήτης βλέπουμε ότι το αστικό σπίτι έχει σχήμα Π ή Γ με εσωτερική αυλή και αποτελείται από το ισόγειο ή κατώγι, το μεσοπάτωμα ή μετζάο, και τέλος το ανώγι ή όροφο. Στο κατώγι υπήρχαν οι αποθήκες του σπιτιού, το μετζάο χρησιμοποιούταν κυρίως σαν επαγγελματική στέγη ενώ το ανώγι ήταν το κυρίως σπίτι με τις κάμαρες (υπνοδωμάτια), τη σάλα και του βοηθητικούς χώρους.

Στην απλούστερη και παλαιότερη μορφή τους τα χωριάτικα σπίτια είναι μονώροφα και μονόχωρα. Στο εσωτερικό τους διατάσσονται χώροι, που χρησιμοποιούνται μαζί, ως τόπος διαμονής των ανθρώπων και ως αποθήκη και στάβλος (αχίρι) για τα ζώα. Σε εξελιγμένη μορφή δημιουργείται ο τύπος του σπιτιού με σοφά, ο οποίος είναι ένα ξύλινο (ή χτιστό) πατάρι, μικρού ύψους, στο βάθος του (συνήθως) στενόμακρου δωματίου και χρησιμοποιείται για τον ύπνο.

Το λαϊκό αγροτικό σπίτι είναι κατασκευασμένο από πέτρα, ξύλο και χόμα με λιτό χαρακτήρα. Το χρώμα του είναι προσαρμοσμένο με αυτό του περιβάλλοντος αφού οι Κρητικοί άρχισαν να βάφουν και να ασβεστώνουν τα σπίτια τους αργότερα. Τα χρώματα που επικρατούσαν ήταν ώχρα, γαλάζιο ή και ροζ. Σε κάθε αγροτικό σπίτι υπάρχει τζάκι συνήθως γωνιακό που χρησιμεύει για μαγείρεμα αλλά και σαν εστία θέρμανσης.

Χαρακτηριστικό στοιχείο είναι το "σαχνισί" το οποίο αποτελούσε προσθήκη ενός κλειστού ξύλινου εξώστη στον όροφο του σπιτιού.

Οι εξώστες αυτοί κατασκευάζονται με ξύλινους προβόλους που στηρίζονται σε ξύλινες αντηρίδες. Στα Χανιά και στο Ρέθυμνο συχνά συναντάμε τύπους σπιτιών όπου η ξύλινη επένδυση

δεν περιορίζεται στον εξώστη αλλά επεκτείνεται και σ' άλλα τμήματα της πρόσοψης του κτηρίου, πολλές φορές σ' ολόκληρο όροφο.

Χαρακτηριστικό της αρχιτεκτονικής του νησιού είναι το "καμαρόσπιτο", σπίτι με μια κάμαρα που το χωρίζει σε δύο μέρη.

Με τον καιρό το καμαρόσπιτο εξελίσσεται και έχουμε την προσθήκη άλλης μιας κάμαρας με αποτέλεσμα να έχουμε το δικάμαρο σπίτι. Στην συνέχεια έχουμε την πρόσθεση κι άλλων κτισμάτων σε σχήμα Γ και το αποτέλεσμα είναι το σπίτι να γίνει διώροφο. Κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας το αστικό σπίτι στα Χανιά, το Ρέθυμνο, το Ηράκλειο και τη Σητεία δέχονται παρεμβάσεις. Μία από αυτές είναι το "σαχνισί" το οποίο είναι ένας ξύλινος εξώστης στον όροφο.

Κατά την είσοδο στον προαύλιο χώρο του σπιτιού παρατηρούμε συνήθως δεξιά και αριστερά δωμάτια τα οποία χρησίμευαν είτε για να κατασκευάζουν εργαλεία είτε για αποθηκευτικό χώρο των εργαλείων που χρησιμοποιούσαν στη γεωργία-κτηνοτροφία. Χαρακτηριστικά στη φωτογραφία που ακολουθεί φαίνεται η ζυγαριά (πλάστιγγα), τα διάφορα γεωργικά εργαλεία, όπως επίσης και ο «βολόσυρος» που χρησιμοποιούσαν δένοντάς τον πίσω από τα άλογα για να σπάνε τις πέτρες στα χωράφια, ή να κόβουν το σιτάρι.

Επίσης δωμάτια για χώρο παρασκευής ψωμιού. Φαίνονται χαρακτηριστικά οι λεγόμενες σκάφες μέσα στις οποίες έπλαθαν το ψωμί καθώς και ο και ο χωριάτικος ξυλόφουρνος.

Περνώντας τη συνήθως βαριά ξύλινη κεντρική πόρτα αντικρίζουμε την κουζίνα όπου υπήρχε το τραπέζι στρωμένο με κρητικά κεντήματα πηλίνα πιάτα και σχεδόν πάντα το ρακί με τα ρακοπότρηρα. Η πιατοθήκη χώρος αποθήκευσης για τα

πιάτα της οικογένειας.

Ένα από τα χαρακτηριστικότερα αντικείμενα της εποχής, το ξύλινο ντουλάπι με σήτα που χρησίμευε για ψυγείο το οποίο το συναντούμε και σε άλλα μέρη της νησιωτικής Ελλάδας κυρίως της νότιας.

Ακολουθεί το κεντρικό δωμάτιο του σπιτιού τον χώρο που συνήθως στα περισσότερα σπίτια βρισκόταν ο καναπές (σκεπασμένος με υφαντά και κρητικά κεντήματα) πάνω στον οποίο είχε φωτογραφηθεί κάθε οικογένεια. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι από το 1907 δεσπόζει στα περισσότερα κρητικά σπίτια η φωτογραφία του Ελευθέριου Βενιζέλου.

Δεξιά και αριστερά υπήρχαν σκάλες (ξύλινη ή με εξωτερική λιθόχτιστη) οι οποίες κατέληγαν στους εξώστες (οντάδες) που χρησιμοποιούνταν ο ένας σαν κρεβατοκάμαρα του ζευγαριού και ο άλλος ως εφηβικό δωμάτιο.

Στο πίσω μέρος του σπιτιού υπήρχε η αποθήκη. Χώρος στον οποίο αποθηκεύονταν τα πιθάρια με το κρασί και το λάδι πάντα παραγωγή της οικογένειας.

Απαραίτητος σε κάθε κρητικό σπίτι ήταν ο αργαλειός, η ανέμη όπως επίσης μεταγενέστερα η ραπτομηχανή και κάθε εργαλείο που χρησίμευε στην κατασκευή υφαντών και ειδών ένδυσης.

Τέλος στο πίσω μέρος του σπιτιού συναντούσε κανείς το μαγκάλι που το χρησιμοποιούσαν ως εστία θέρμανσης και το βολόσυρο (δύο πέτρες η μια πάνω στην άλλη) για να αλέθουν το σιτάρι για την παρασκευή του ψωμιού.

Το
κρητικό
λαϊκό
σπίτι

ανήκει στον τύπο του πλατυμέτωπου ή στενομέτωπου μονόσπιτου. Είναι λιτό, με απλή κυβική μορφή και μ' ελάχιστα ανοίγματα. Τα υλικά είναι η πέτρα, το ξύλο και το χρώμα. Οι Κρητικοί τα χρησιμοποιούν στη φυσική τους κατάσταση ή πολύ λίγο επεξεργασμένα, με μια πρωτόγονη αίσθηση της ύλης, συνεχίζοντας έτσι στη μορφή αλλά και στην κατασκευή τον αρχέγονο τύπο του προϊστορικού σπιτιού της Κρήτης. Έχει έναν αυστηρό, ασκητικό χαρακτήρα. Πολλές φορές δύσκολα το ξεχωρίζεις από το βουνό όπου είναι γαντζωμένο.

Ο χαρακτήρας του κρητικού σπιτιού δικαιολογείται από την τραχύτητα του χώρου αλλά και της ζωής. Το βουνό, πηγή ζωής και καταφύγιο, οι συνεχείς επαναστάσεις και καταστροφές έκαναν τον Κρητικό να μην πιστεύει στην μονιμότητα του κτίσματος του. Αναγκασμένος να ξαναχτίζει από την αρχή πάνω στα ερείπια το σπίτι του, το χτίζει μ' έναν τρόπο πρόχειρο και γρήγορο, δίνοντας έτσι το χαρακτήρα του προσωρινού.

Μέσα από την ανάγκη για βελτίωση της ζωής του Κρητικού το λαϊκό σπίτι εξελίχθηκε με τις εξής μορφές :

Θολιαστό σπίτι ή μητάτα ή κούμοι

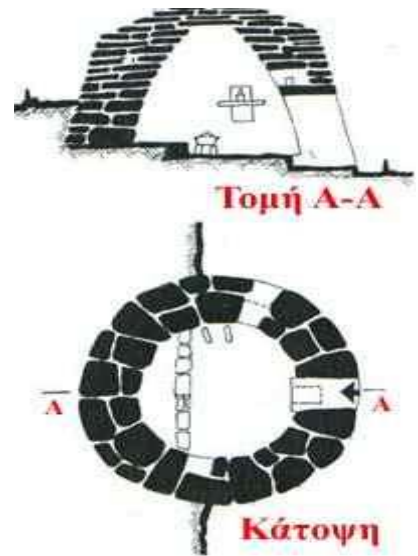
Σπίτι με δώμα

Σπίτι με στέγη

Σπίτι με στέγη και σαχνισί

2.1. Θολιαστό σπίτι ή μητάτα ή κούμοι

Το θολιαστό σπίτι ή αλλιώς σπιτοκάλυβο είναι πέτρινο καμπυλόμορφο σπίτι, κυκλικού συνήθως σχήματος σκεπαζόμενο με "ψευδοθόλο". Σήμερα υπάρχει μόνο σε έρημες τοποθεσίες και κατοικείται από τσοπάνους. Το συναντούμε στο οροπέδιο της Νίκαιας, στον Ψηλορείτη, στα Σφακιά αλλά και σε άλλες περιοχές. Η μορφή του είναι όμοια με τις προϊστορικές κυκλικές καλύβες της Σκωτίας και της Ιρλανδίας, τα χτίσματα με εκφορικό θόλο στην Απουλία, στη Σαρδηνία και στις Βαlearίδες. Βασικά υλικά του είναι τα κλαδιά και η πέτρα καθώς η έλλειψη ξυλείας είναι πλήρεις από την περιοχή. Στο πέρασμα των χρόνων δέχτηκε τροποποιήσεις και έτσι σήμερα μπορούμε να το βρούμε με ελλειπτικό σχήμα, στεγασμένο με δώμα - με λιακό - οριζόντιο και παραδοσιακό.

Το καμπυλόσχημο αυτό σπίτι δεν κατοικείται πια μόνιμα, αποτελεί εποχιακό καταφύγιο από τους τσοπάνους και βρίσκεται μακριά από τα χωριά, ψηλά στα βουνά. Τα περισσότερα από αυτά που έχουν σωθεί μέχρι σήμερα βρίσκονται σε άσχημη κατάσταση εξαιτίας της περαστικής χρήσης τους.

Όπως προαναφέρθηκε, το κυκλικό ή ελλειψοειδές σχήμα του καταλήγει σ' έναν ψευδοθόλο. Ο θόλος αυτός, κατασκευασμένος από σχιστόπλακα, είναι υπερυψωμένος έτσι ώστε στη μέση του σπιτιού ο άνθρωπος να στέκεται όρθιος ενώ στα πλαϊνά του πρέπει να σκύβει. Η πόρτα είναι στενή και χαμηλή, ενώ παράθυρα δεν υπάρχουν. Για την κατασκευή χώρων μαγειρέματος και τζακιού χρησιμοποιούνται πέτρες, ενώ οι κατασκευές αυτές είναι πολύ απλές και λιτές. Επίσης μια μεγάλη σχιστόπλακα χρησιμοποιείται για τραπέζι.

Αρχικά στο θολιαστό σπίτι δεν υπήρχε κανένα άνοιγμα εκτός από την πόρτα. Όμως ήταν εξαιρετικά δύσκολος ο εξαερισμός και ο φυσικός φωτισμός του χώρου. Με την εξέλιξη της μορφής του, δημιουργείται ένα άνοιγμα στην κορυφή του θόλου με απλό τράβηγμα μερικών πετρών, βοηθώντας έτσι στην έξοδο του καπνού από τον χώρο. Αργότερα η πόρτα γίνεται ψηλότερη και το πάτωμα αποκτάει δύο επίπεδα δημιουργώντας ένα χώρο για ύπνο στρωμένο με θάμνους. Ακόμη ανοίγεται ένα μικρό παραθυράκι και μια θυρίδα χωνευτή στον τοίχο για το λυχνάρι, το μαχαίρι και ψωμί.

Με το πέρασμα των χρόνων την θέση του θόλου παίρνει η επίπεδη οροφή με ξύλινα δοκάρια. Το σπιτοκάλυβο με δώμα (με λιακό) και ο τοίχος γίνεται λεπτότερος δημιουργώντας ταυτόχρονα έναν αναβαθμό εκεί που ενώνεται με την οροφή. Μια άλλη κατασκευή πρωτόγονου θολιαστού κτίσματος συναντούμε στα Σφακιά, Οροπέδιο του Ασφένδου. Ο θόλος είναι πολύ χαμηλωμένος και η κατασκευή πρωτόγονη. Κτίζουν καμάρες με λάσπη και ημιλαξωτές πέτρες, σε απόσταση 10 - 20 εκ. την μια από την άλλη, σχηματίζοντας έτσι μια σειρά τόξων.

2.2. Σπίτια με “λιακό” στηριγμένο σε δοκάρια και μεσοδόκια

2.2.1. Στενομέτωπα σπίτια χωρίς στύλο

Η απλούστερη και φτωχότερη μορφή κρητικού λαϊκού σπιτιού, ανήκει στον τύπο του στενόμακρου ορθογώνιου μονόχωρου σπιτιού, που είναι σκεπασμένο με δώμα. Η στενή μεριά εμφανίζεται στην πρόσοψη (γι' αυτό και στενομέτωπο) και συγκεντρώνει όλες τις λειτουργίες στο εσωτερικό του. Στο βάθος υψώνεται φαρδύ σκαλοπάτι γύρω στους 40 πόντους, δηλαδή ένα χωμάτινο επίπεδο, η γνωστή πεζούλα.

Αυτή χρησιμοποιείται ως χώρος ύπνου της οικογένειας, ο φωτισμός της οποίας γίνεται από τον ανηφορά και την πόρτα, ενώ το τζάκι βρίσκεται εντοιχισμένο με καμπυλόσχημη κόχη και χρησιμεύει για το μαγείρεμα.

Ο απλός αυτός τύπος σπιτιού αποτελεί απλή παραλλαγή που σιγά σιγά οδηγεί στην ιδέα της διμερούς διαίρεσης. Η διαβάθμιση του επιπέδου στο βάθος της μονοκάμαρας σκιαγραφεί τον στοιχειώδη και προδρομικό τύπο παταριού που θα εξελιχθεί με ξύλινες μορφές στο "σοφά". Στην πρόσοψη συναντάμε το αυληδάκι και την τοξωτή πόρτα στο ύψος του ανθρώπου για είσοδο που είναι συνήθως μετακινημένη στον άξονα του κτίσματος προς την άκρη. Οι διαστάσεις που προκύπτουν από τις κατασκευαστικές δυνατότητες των υλικών, όπως είναι τα μήκη των ξύλων για την κατασκευή του

δώματος, που κυμαίνονται από 2.50 έως 3.50 μέτρα, και το διαθέσιμο χώρο για το χτίσιμο του σπιτιού, στο στενομέτωπο τύπο, το πλάτος δεν ξεπερνά τα 3.50 μέτρα και το μήκος βρίσκεται σε αναλογία 1:2 ή 1:3, ενώ η επιφάνεια του σπιτιού κυμαίνεται από 25 έως 35 τμ.

Το μονόχωρο σπίτι είναι κι αυτό στενομέτωπο χτίσμα, με χαμηλό ξύλινο πατάρι για τον ύπνο, γωνιακό τζάκι για θέρμανση και χτιστή πεζούλα κολλητά στον τοίχο για κάθισμα. Εδώ, το φως μπαίνει από παράθυρα, ενώ στην πρόσοψη στενάχωρο "στεγαστό" - ή διαφορετικά "στεγάδι"- μπροστά από την πόρτα για να προστατεύει από τον αέρα, τη βροχή και το χιόνι. Η κάτοψη διαγράφει την τριμερή διαίρεση σε βάθος στεγαστό - σπίτι - πατάρι, και θυμίζει τα απλά προϊστορικά μινωικά μέγαρα.

Το μονόχωρο σπίτι μικραίνει. Όλα πιο πυκνά, πιο δεμένα και μικρά. Το ξύλινο πατάρι υψώνεται στο 1.70 μέτρα και τα "ωζά", ζούνε μαζί με τους ανθρώπους κάτω από το πατάρι (μαγαντζές). Γι' αυτό και δίφυλλη φαρδιά πόρτα στην πρόσοψη για να περνάνε τα ζωντανά.

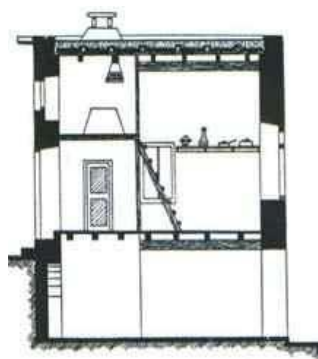
Ο συνδυασμός τώρα, κατά παράθεση, δύο στενομέτωπων σπιτιών με πατάρι, σε διαφορετικές, αλλά συγγενικές παραλλαγές, οδηγεί στη δημιουργία του δίχωρου σπιτιού, δηλαδή του σπιτιού με δύο κάμαρες, ενώ ταυτόχρονα η ύπαρξη ημιυπόγειου χώρου κάτω από το πατάρι που αποτελεί υποδιαίρεση του χώρου και κατά την κατακόρυφη έννοια, προμηνύει την εξέλιξη προς το δίπατο. Ωστόσο, καταξιώνεται μορφολογικά και συνθετικά η πρόσοψη, καθώς προκύπτει από δομική ανάγκη και

αυτάρκεια που η ολοκλήρωσή της, συμπληρώνει τη δεύτερη φάση των μεταβυζαντινών χτισμάτων.

Στη συνέχεια, το σπίτι μεγάλωσε, απλώθηκε με τρεις κάμαρες σε ανάπτυξη και σχηματισμό στενομέτωπο που φαρδαίνει κατά την πρόσοψη σε σχήμα οργανικά κλειστό και λειτουργικά ελεύθερο. Αναφερόμαστε στην ανάπτυξη, δηλαδή στο άπλωμα των δύο χώρων μπροστά, σάλας και υπνοδωματίου, που χαράζουν το σχέδιο της κάτοψης του τρίχωρου σπιτιού, ενώ η προσαρμογή του στις κλίσεις - ανισοσταθμίες - του εδάφους, δημιουργεί εξωτερικά τις πέτρινες σκάλες και τους υπερυψωμένους όγκους στην πρόσοψη.

Στη συνέχεια, η δημιουργία δίπατου με ξύλινη σκάλα στο εσωτερικό, δίχωρο, στο κατώι και εξώστη στον όροφο, αποτέλεσε τον τύπο κατοικίας που θα απλωθεί αρκετά στην Κρήτη για να αντικατασταθεί αργότερα αρχοντιά της πλατυμέτωπης παραλλαγής, που κυριεύσε το νησί. Ωστόσο, μια σειρά από τρία δίπατα σπίτια θα μπορούσε να σκιαγραφήσει την τάση για ανάταση, για πορεία και επέκταση καθ' ύψος με συνεχή αναζήτηση για χώρο και φως.

Η κάτοψη, η οποία εξελίσσεται ελαφρά τετράγωνη ανεπαίσθητα στενομέτωπη με εσωτερική ξύλινη σκάλα που ανεβάζει από το μονόχωρο κατώι στο μονόχωρο ανώι, αποτελεί σίγουρα αστική διάταξη και όχι παραδοσιακή. Τα ασυνήθιστα ψηλά στηθαία που χτίζονται από ανάγκη προστασίας από τους Τούρκους, δίνουν χαρακτήρα κατάκλειστης αυλής συγκεντρώνοντας τις λειτουργίες ψηλά. Τέτοια σπίτια αποτελούν το ενδιάμεσο στάδιο δίπατης και τρίπατης κατοικίας, που συνεχώς εξελίσσεται.

Ο αστικός χαρακτήρας αγγίζει τώρα περισσότερο τις κρητικές κατοικίες, τρίπατα με πολλά παράθυρα, όπου οι μεταβυζαντινές αναφορές σε συνδυασμό με τα βενετσιάνικα και τα τούρκικα πολυώροφα σπίτια οδηγούν στο τετράπατο στενομέτωπο σπίτι με πολλαπλή διαίρεση της κάτοψης σε βάθος. Παράλληλα, οι προσόψεις άλλοτε ντύνονται με μεταβυζαντινά και αιγαιοπελαγίτικα στοιχεία και άλλοτε με δομικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά ανάμειχτα ή εντελώς ξένα. Η

αυλή θα κατέβει από την ταράτσα του σπιτιού στη γη, για να συμμετέχει αργότερα στο παιχνίδισμα των χώρων της κάτοψης.

2.2.2. Στενομέτωπα σπίτια με στύλο

Το σπίτι με ξύλινο στύλο μπορεί να προϋπήρχε εκείνου με χωρίς στύλο ή και το αντίθετο. Όμως ο ξύλινος στύλος αποτελεί την πανάρχαια προϊστορική τεχνική σκέψη για την στήριξη του δώματος, ενώ δομικά στοιχεία αυτού του σπιτιού συναντάμε στην Κρήτη από τα μινωικά ακόμη σπίτια και παλάτια.

Τα στενομέτωπα σπίτια με στύλο, με "λυρατζή", όπως λέγεται στην Κρήτη, είναι λιγοστά και έτσι η εξέλιξη στηρίζεται σε μερικές πολύ απλές παραλλαγές του βασικού τύπου. Η ξύλινη κολόνα συγκρατεί πάνω σε μια διχάλα το μεσαίο δοκάρι που σηκώνει το λιακό. Δοκάρια και μεσοδόκια είναι συνήθως από σκληρό και σχεδόν ακατέργαστο ξύλο, όπως πρίνο, λιοπρίνι ή ασίλακα. Οι διαστάσεις τους κυμαίνονται σε πάχος 36 - 40 εκ. και 11 μέτρων μήκος γεγονός που κάνει πολύ δύσκολη τη μεταφορά τους.

2.2.3. Πλατυμέτωπα σπίτια χωρίς στύλο

Στον αντίστοιχο πλατυμέτωπο τύπο κρητικού σπιτιού, η είσοδος γίνεται συνήθως πιο κεντρικά, για να ξεχωρίζουν οι λειτουργίες εσωτερικά σε μια από τις μεγάλες πλευρές με μικρά παράθυρα δίπλα στην πόρτα, ώστε να συμπληρώνεται ο φωτισμός, προστατευμένα με σιδεριές για ασφάλεια. Ακανόνιστα πέτρινα καντραρίσματα σε πόρτες και παράθυρα, ελαφριές ανισοσταθμίες ανάμεσά τους, πλάκες χωνεμένες στον τοίχο με γλάστρες, υδρορροές με αβέβαιη ύπαρξη νερού και ανάγλυφος σταυρός στην εξώπορτα.

Μια άλλη ενότητα αποτελούν τα πλατυμέτωπα σπίτια με συμμαζεμένο ξύλινο πατάρι, όπου συναντάμε εκείνα με μια κάμαρα και μισόκλειστο πατάρι, εκείνα που στον ίδιο χώρο έχουν δυο αντικριστά επίπεδα, δηλαδή ξύλινο μαζεμένο πατάρι και απλωτή πεζούλα και τέλος εκείνα με συμμαζεμένο πατάρι που είναι τυπολογικά αόριστο και λειτουργεί σαν εξέδρα, με τα τέσσερα μεσαία δοκάρια να στηρίζουν το λιακό.

Οι προσόψεις τους είναι τιγμένες δυναμικά καθώς οι τοξωτές πόρτες που αγγίζουν το ύψος του σπιτιού, δίνουν την εντύπωση ότι το σπίτι χτίστηκε για να στηριχθούν πάνω του αυτές οι πόρτες. Τα σπίτια αυτά όμως, αποζητούν

μετασχηματισμό και εξέλιξη που θα πραγματοποιηθεί μόνο στις Κυκλάδες ενώ στην Κρήτη θα διατηρηθεί με επιμονή ο υπαρξιακός τους χαρακτήρας.

Τα ξύλινα πατάρια (σοφάδες) απελευθερώνονται, απλώνονται μέσα στο στενόμακρο πλατυμέτωπο σπίτι και καταλαμβάνουν το μισό. Σκαλιά, πλατύσκαλα, χωμάτινο επίπεδο, γωνιακό τζάκι μπροστά και μικρό υπόγειο. Στη συνέχεια το ξύλινο πατάρι μοιράζεται σε δύο επίπεδα, σχηματίζοντας πρώτο και δεύτερο πατάρι σε ανισοσταθμία.

Σε άλλη περίπτωση το σπίτι ορίζεται από τα δύο ξύλινα αντικριστά πατάρια αριστερά και δεξιά, ενώ σε ακραία παραλλαγή προς το δίπατο, το σπίτι πλαισιώνεται από πατάρια αριστερά και δεξιά, χωρίς τη δυνατότητα περαιτέρω εξέλιξης.

Στην ίδια παραλλαγή δίπατου σπιτιού με τα προηγούμενα, αλλά σε πιο σύνθετο σχηματισμό, ανήκουν και τα σπίτια που έχουν ένα μόνο μέρος δίπατο και τα οποία βρίσκονται σε ημιτελή μορφή, με εσωτερική ξύλινη σκάλα και ξύλινο μπαλκόνι, που αποτελεί ξενικό στοιχείο, τόσο στην κρητική, όσο και στην αιγαιοπελαγίτικη παράδοση.

Από την ενοποίηση δύο δίπατων σπιτιών που βρίσκονται σε γωνία, προκύπτει η γνώριμη παραλλαγή πλατυμέτωπου σπιτιού με εσωτερική αυλή περιτριγυρισμένη από μαντρότοιχο και πρόσοψη που χαράσσεται δυναμικά από υδροροές.

Την τελευταία ενότητα αποτελούν τα σπίτια με το γνωστό πυρήνα του δίπατου σπιτιού με στεγαστό, εξώστη και ταράτσα. Το φουρνόσπιτο σε λιτή άρθρωση, απλοχωριά και αναλογίες με εμφανώς διαχωρισμένες τις λειτουργίες στην κάτοψη, προέκταση του "στεγαστού" στην αυλή και ανάπτυξη του στην ταράτσα-εξώστη.

Υπάρχουν όμως και παραδείγματα με το δίπατο τμήμα και το "στεγαστό" να βρίσκονται σε σύνθεση αντιθετική και τους κατά μήκος άξονες να τέμνονται. Πρόκειται για την πρώτη αλλαγή που στη συνέχεια τροποποιείται με αποτέλεσμα η κάτοψη να εμφανίζει άρθρωση των στοιχείων του ισογείου και κλιμακωτή διάταξη των επιπέδων εξαιτίας της μεγάλης κλίσης του εδάφους.

Έτσι, αποκαλύπτεται ότι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική πορεύεται εξελικτικά διαγράφοντας εντυπωσιακή αρχιτεκτονική ιστορία με σταθμούς και προεκτάσεις.

2.2.4. Πλατυμέτωπα σπίτια με στύλο

Τα πλατυμέτωπα σπίτια με στύλο αποτελούν σχηματική εξέλιξη με μεγάλο κατασκευαστικό ενδιαφέρον και συναρπαστικές τεχνικές δομικές λύσεις.

Ξεκινώντας από το πλατυμέτωπο μονόχωρο, ζευγόσπιτο με στύλο σε απλή σχεδόν πρωτόγονη μορφή, σκέτο, λιτό, χωρίς παράθυρα και τζάκι, προχωράμε στο ίδιο μονόχωρο μακρόστενο που χτίζεται χωρίς λάσπη αλλά με ξερολιθιά και φαρδύς τοίχους γύρω στο 1 μέτρο, που ωστόσο στηρίζονται από έναν δεύτερο τοίχο εσωτερικά με μορφή αντηρίδας που θα κρατήσει την ξερολιθιά όρθια δημιουργώντας μια ανεπαίσθητα κυρτή βαθμιδωτή πυραμίδα.

Το σπίτι εξελίσσεται σε πλατυμέτωπο μονόχωρο με κεντρικό όρθιο στύλο και μεσαίο δοκάρι που γέρνει και ακουμπάει στην κορυφή της κολόνας, που ονομάζεται “φράγκα” και στους απέναντι τοίχους. Ο κεντρικός στύλος στενεύει προς τα κάτω αντιγράφοντας τα μινωικά κτίσματα.

Το σπίτι με πατάρι, οργανικό σε κλίση, μονόχωρο, με μεταβατική παραλλαγή, συνεχίζει την πορεία στο δίχωρο με μεσοδόκια τραβέρσα, εγκάρσια και όχι και κατά μήκος. Αργότερα, όμως, υπάρχει ένα μόνο μεσαίο δοκάρι στο μάκρος που χωρίζει το σπίτι σε δύο ζώνες, μετατρέποντας το σε κανονικό δίχωρο. Έπειτα σε τρίχωρο που κλείνει την αυλή στο εσωτερικό του σε μισό κλειστό, μισό ανοιχτό σχεδιασμό.

Όλες οι κάμαρες έχουν λιακό χωρισμένο στα δύο από το μεσοδόκι στο οποίο στηρίζεται ο λυρατζής, ενώ όταν μικραίνει η μονοκάμερα μικραίνει και το μεσαίο δοκάρι, που στηρίζεται τώρα σε δύο ξύλινους στύλους αντί σε έναν, όπως συνηθιζόταν. Στη συνέχεια, οι στύλοι γίνονται τρεις με πλευρισμένο το στεγαστό και η κάτοψη εμφανίζεται πιο σύνθετη μέχρι το δίπατο σπίτι να αποκτήσει δίπατο στύλο με τα χαρακτηριστικά της φέρουσας κεντρικής κολόνας.

2.2.5. Σπίτια με λιακό που στηρίζεται σε τόξο

Ανεκτίμητο για το μεταβυζαντινό Κρητικό και τον Κρητικό της ενετοκρατίας και της τουρκοκρατίας, είναι το σπίτι με τόξο. Πρόκειται για δομικά συγκροτημένο και λειτουργικά ξεκάθαρο οίκημα που τα συνολικά χαρακτηριστικά του, επίσης, μπορούν να αναλυθούν σύντομα στις παρακάτω ενότητες.

Μια πρώτη ενότητα από τέσσερα σπίτια, δυο στενομέτωπα και δυο πλατυμέτωπα. Στο πρώτο μονόχωρο, το τόξο είναι εγκάρσιο και στηρίζεται σε δυο πύλαστρα, που προεξέχουν από τον τοίχο. Στο δεύτερο σπίτι, που είναι δίχωρο, προστέθηκε ένα ίσο τμήμα στο βάθος, ο χώρος για το κελάρι. Στο τρίτο παράδειγμα ένα πλατυμέτωπο μονόχωρο σπίτι με το τόξο να ορίζει το λιακό, και στο τέταρτο

δίπατο σπίτι εξαιτίας της έντονης κλίσης του εδάφους κάθε κάμαρα έχει τόξο που στηρίζει την οροφή του.

Στη συνέχεια στα δυο πλατυμέτωπα σπίτια που είναι χτισμένα σε έδαφος με πολλή μεγάλη κλίση, το τόξο στηρίζεται σε δυο άνισα πύλαστρα δημιουργώντας άλλοτε ένα και άλλοτε δυο πατάρια, χωρίζοντας το σπίτι σε άνισα τμήματα. Όταν το τόξο χτίζεται δίπλα στα μονόχωρα δημιουργεί το στεγαστό που γύρω του θα απλωθούν και άλλες κάμαρες. Έπειτα, το άνοιγμα του τόξου αυξάνεται στα έξι μέτρα, ενώ καθώς το πλάτος των σπιτιών μεγαλώνει το τόξο χωρίζεται στα δύο δημιουργώντας τοξοστοιχία.

Οι παραλλαγές που θα ακολουθήσουν στην εξέλιξη της χρήσης του τόξου στο παραδοσιακό κρητικό σπίτι είναι σχεδόν αναπόφευκτες. Δυο ή περισσότερα τόξα σε παράλληλο ή κάθετο μεταξύ τους σχηματισμό.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Είναι πολύ σημαντικό να αναφέρουμε ότι σήμερα στο νησί διατηρούνται πολλοί οικισμοί από την Αρχαιότητα κρατώντας αναλλοίωτο το όνομα τους. Με πολύ φροντίδα οι κάτοικοι προσπαθούν να συντηρήσουν τις παραδοσιακές κατοικίες όπως η Μίλατος, η Τύλισσος, η Πολυρρήνια κ.α. Το πλέγμα των οικισμών της Βενετοκρατίας έχει ακόμη διατηρηθεί χωρίς μεγάλες αλλαγές. Οι Τούρκοι δεν έχτισαν καινούργιους οικισμούς και τέλος ονομασίες οικισμών όπως Γάζι, Μουχτάρι κ.α. προέρχονται πιθανότατα από την εποχή της Αραβοκρατίας.

Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και τις μεγάλες καταστροφές που άφησε πίσω του στα κρητικά χωριά, τα σπίτια ανοικοδομούνται με σύγχρονα υλικά, κάτι που από την μια αλλοίωσε το παραδοσιακό πρότυπο των τελευταίων αιώνων, αλλά από την άλλη αποκατέστησε τα μινωικά χαρακτηριστικά της εξωστρέφειας, και της "διαφάνειας" που είχαν χαθεί από το φόβο των κατακτητών και της πειρατείας.

Όπως λοιπόν έχει γράψει και ο Νίκος Καζαντζάκης **«σοβαρό είναι το πρόσωπο της Κρήτης, πολυβασανισμένο. Μαδάρες γυμνές, τραχείες, αγέλαστες. Κοιτάξεις από το αεροπλάνο την Κρήτη ν' απλώνεται στη θάλασσα και νιώθεις πως αληθινά το νησί τούτο είναι γιοφύρι ανάμεσα στις τρεις τούτες μεγάλες Μοίρες. Για πρώτη φορά στην Ευρώπη πήδηξε κι έχτισε φωλιά στην Κρήτη το πεινασμένο αρπαχτικό πουλί που το λέμε Πνεύμα. Άπλωσε τις φτερούγες του στο Κρητικό χώμα και γέννησε το μυστηριώδη, βουβό ακόμα, όλο ζωή, χάρη, κίνηση και λαμπρότητα, Κρητικό πολιτισμό».**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Γκαζή Ανδρομάχη (1999), «Αρχαιολογία και τέχνες»
2. Καυταντζόγλου Ρωξάνη (2003), «Λαογραφικά μουσεία,: <λαϊκός πολιτισμός> και το < κοινό> των μουσείων», Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα
3. Μπούνια Αλεξάνδρα (2006), «Μουσεία και αντικείμενα. ‘Κατασκευάζοντας’ τον κόσμο.» στο Δ. Παπαγεωργίου κ.ά., (επιμ.) Πολιτιστική Αναπαράσταση
4. Οικονόμου Μαρία (2003), «Μουσείο : Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός; Μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα», εκδόσεις Κριτική.
5. Γάσπαρης Χαράλαμπος (1994), «ΦΥΣΙΚΟ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ ΣΤΗ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΚΡΗΤΗ – 13^{ος} – 14^{ος} αι.», εκδόσεις ΙΔΡΥΜΑ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ – ΧΟΡΝ
6. Βασιλειάδης Δ., (1976) «Το Κρητικό σπίτι : αυτό το καταφ’θγιο κι αυτό το ορμητήριο», εκδόσεις βιβλιοπωλείο της «εστίας».
7. Πλυμάκης Α., (2007) «Στα Χανιά μας, τον τόπο, της ομορφιάς, της ιστορίας, της παράδοσης», εκδόσεις ΓΡΑΦΟΤΕΧΝΙΚΗ ΚΡΗΤΗΣ.
7. <http://www.destinationcrete.gr>
8. <http://laikiparadosi.blogspot.gr>

Οι φωτογραφίες του πονήματος λήφθησαν από το «Κρητικό Παραδοσιακό Σπίτι Σούδας».

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ :

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ : ΨΑΡΟΥΔΑΚΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΓΕΝΝΗΣΕΩΣ : 21 ΜΑΡΤΙΟΥ 1968
ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ : ΧΑΝΙΑ
ΤΟΠΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ : ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ ΑΘΗΝΑ
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ : ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΣ, ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ
ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ
ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΟΣ ΒΑΘΜΟΣ : ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΠΝ
ΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ : ΕΙΔΙΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΓΕΕΘΑ
ΣΠΟΥΔΕΣ : ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΣΧΟΛΗΣ ΝΑΥΤΙΚΩΝ
ΔΟΚΙΜΩΝ (ΣΝΔ)
ΕΤΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ : 1989
ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΑΙΓΑΙΟΥ
ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΤΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ : 2012
ΓΛΩΣΣΕΣ : ΑΓΓΛΙΚΑ, ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑ
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ :
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΤΗΛΕΦΩΝΟ (ΚΙΝΗΤΟ) :
6956625828
E-mail : apsaroudakis@gmail.com

ΠΑΤΕΡΑΣ ΔΥΟ ΠΑΙΔΙΩΝ (ΑΓΟΡΙΑ), ΝΙΚΟΛΑΣ ετών 21, ΙΩΑΝΝΗΣ ετών 20